

Kleurrijke biografie toont Victoria als onverzettelijke In haar element op de troon

Bij haar geboorte was ze nog vijfde in de lijn van troonopvolging, maar ze overleefde al haar kinderloze ooms, waarna ze de hoogste in rang werd. Aan Alberts zijde groeide Victoria, ondanks haar eigenzinnigheid en onervarenheid, uit tot de machtigste vrouw op aarde. In de intieme biografie *Victoria, koningin* presenteert de Australische historica Julia Baird de legendarische Engelse vorstin in al haar facetten.

Gert Moleman is oud-docent Nederlands en amateurhistoricus.

Koningin Victoria (1819-1901) noemde haar jeugd 'naargeestig'. Een verrassende uitspraak, aangezien het haar als kroonprins aan niets ontbrak. Maar een paar verklaringen zijn er wel voor te vinden. Zo overleed nog geen maand na haar geboorte haar vader, de hertog van Kent, terwijl ze met haar moeder Victoire een haat-liefdeverhouding had. Ook trouwde haar geliefde halfzuster Flora die daarop naar Duitsland verhuisde toen ze nog geen negen was. Broers en zussen had ze verder niet. En zoals ze het zelf omschreef, ze kwam nu 'onder het vermorzelende, permanente toezicht van uitsluitend volwassenen' te staan. Bovendien ervoer ze de sfeer om haar heen naarmate haar kansen stegen om de Engelse kroon te dragen als 'steeds verstikkender'. Bij haar geboorte was ze nog vijfde in de lijn van troonopvolging geweest, maar nadat haar kinderloze ooms de een na de ander het loodje legden, werd zij de hoogste in rang.

Opgeruimd

Mocht Victoria haar jonge jaren niet al te vreugdevol hebben doorgebracht, in 1837, toen zij op haar achttiende koningin werd, verkeerde ze in een opgeruimde stemming. Jong en klein als ze was (nog geen één meter vijftig – haar voeten haalden de grond niet als zij zat), op de troon voelde ze zich in haar element. Ook raakte vrijwel iedereen in de ban van 'de schone witte roos van volmaakte vrouwelijkheid'. Waar zij verscheen juichten de mensen haar toe. Bij haar mannelijke voorgangers ('losbandige rokkenjagers (...), aan opium verslaafd of gek') was dat anders geweest. Volgens een krantenbericht kon gezien haar jeugd en liefthalligheid 'een dergelijk soeverein onmogelijk vijanden hebben'. Maar dat bleek niet helemaal waar te zijn. Dit kwam vooral door haar onervarenheid en eigenzinnige karakter. Vanaf het begin van haar regeren ging ze solistisch te werk. Slechts door één persoon liet zij zich beïnvloeden, lord Melbourne, een *Whig*-premier, wat kwaad bloed zette bij de *Tories*. Eveneens negeerde zij haar moeder en haar adviseur John Conroy, die beiden op een machtspositie aasden. Aangezien het bovendien

opviel dat de *prime minister*, die weduwnaar was, zowel binnen als buiten de paleismuren heel close met haar omging, begonnen de tabloids over hun relatie te schrijven – ze vielen haar zelfs openlijk aan. Ook werd ze uitgenodigd na de dood van lady Flora Hastings, haar moeders hofdame. Over deze dame, van wie de buik alsmaar dikker werd, ging het gerucht dat John Conroy haar zwanger had gemaakt. Victoria, die een bloedhekel aan hem had (van jongs af aan had hij haar 'het leven onmogelijk gemaakt en gekoeioneerd'), wilde dit maar al te graag geloven. Ook toen de hofarts van Victoria na een pijnlijk inwendig onderzoek vaststelde dat zij geen kind droeg – achteraf bleek dat ze ongeneeslijk ziek was – deed Victoria niets aan de roddel. Er was dan ook twee jaar na de troonsbestijging nog maar weinig over van de 'Reginamania', zoals *The Spectator* de adoratie typeerde.

Sprookjeshuwelijk

Ook een tweede affaire was debet aan de aanvallende impopulariteit van Victoria. Toen er een nieuwe premier was gekozen, Sir Robert Peel van de *Tories*, had de koningin volgens de traditie haar hofdames 'die met de *Whigs* gelieerd waren' door *Tories* moeten vervangen. Maar dat had ze niet gedaan. Daarmee had ze tot algehele woede de eerste minister getrotseerd, die vervolgens zijn ontslag indiende. Haar ster begon pas weer te stralen toen ze in februari 1840 trouwde. Haar neef Albert van Saksen-Coburg was speciaal voor haar de Noordzee overgestoken. Al vanaf zijn eerste ontmoeting vier jaar eerder had hij zijn zinnen op haar gezet en als twintigjarige wilde hij zeker weten of hij geen illusie aan het najagen was. Hij begreep ook wel dat de machtigste vrouw op aarde kon kiezen uit een keur van huwelijkskandidaten en dat hij gelet op zijn afkomst niet de hoogste *ranking* bezat. Gelukkig voor hem werd zijn droom heel snel werkelijkheid, want bij de eerste vernieuwde aanblik was Victoria op slag verliefd geworden. 'Ik moet mijn hart goed in bedwang houden,' vermeldde zij in haar dagboek, wat zij bijna een week volhield. Daarna vroeg zij hem om de hand, zoals ►

Een gravure van de huwelijksdag van koningin Victoria en haar man Albert, 10 februari 1840. Gegraveerd door S. Reynolds. Bron: Hulton Archive.

Een portret van Sir John Conroy, adviseur van de hertogin van Kent, de moeder van Victoria. 1837, geschilderd door Henry William Pickersgill. Bron: National Portrait Gallery.

het protocol dat voorschreef. Het sprookjeshuwelijk (volgens de auteur 'een van de grootste romances uit de moderne geschiedenis') zorgde ervoor dat het Engelse volk haar opnieuw bejubelde. Aangezien Albert een Duitser was, gold die publieke geliefdheid niet meteen voor hem. Daar kwam bij dat hij overduidelijk liet merken dat hij geenszins van plan was aan de leiband van zijn echtgenote te lopen. Ook zijn aanspreektitels (in het begin 'Zijne Hoogheid' en later 'Prins Gemaal') bevielen hem maar matig. Het liefst wilde hij naast zijn vrouw koning van Engeland zijn. Bovendien had hij geen al te hoge dunk van de intellectuele capaciteiten van vrouwen in het algemeen en van zijn vrouw in het bijzonder. Haar snelle zwangerschap kwam hem dan ook goed van pas. Zonder haar constante bemoeienis (zij was een controlfreak die zich in alle staatszaken fanatiek roerde) kon hij nu min of meer zijn 'staatsgreep' voorbereiden en, toen ze nogmaals in blijde verwachting was, uitvoeren. Bij de 'coup' kreeg hij steun van Sir Robert Peel, die voor de tweede keer (maar nu voor langere tijd) het premierschap ambieerde. Ook de voorman van de conservatieve partij zag met het continue kraambed van Victoria (in zestien jaar zou ze negen kinderen baren) zijn kans schoon. Maar het tweetal diende allereerst lord Melbourne uit te schakelen. Ook al zag zij hem niet heel vaak meer, er was nog altijd een sterke emotionele band tussen hen beiden. En om tevens zeggenschap te krijgen over alle paleisbesognes – Buckingham Palace verkeerde in een deplorabele staat – was het voor Albert zaak barones Lehzen haar congé te

'Albert had geen al te hoge dunk van de intellectuele capaciteiten van vrouwen in het algemeen en van zijn vrouw in het bijzonder'

geven, want de gouvernante was nog steeds Victoria's steun en toeverlaat. Tot zijn vroegtijdige dood in 1862 (hij werd tweeënveertig) heeft hij zijn eega als 'veelzijdige en gedisciplineerde man' met raad en daad bijgestaan en in haar naam de meeste politieke kwesties geregeld. Om die reden noemden opposanten hem cynisch 'Albert der Koning'. Wat niet wegnam dat hij voor het Verenigd Koninkrijk van grote betekenis is geweest. Hij zorgde onder meer voor hervormingen binnen het leger, vernieuwingen in het onderwijs, afschaffing van de slavernij en verbetering van de erbarmelijke arbeidsomstandigheden. Vijfjarige kinderen bijvoorbeeld werden al in de mijnbouw ingezet. Lauweren oogstte hij eveneens met de totstandkoming van de Great Exhibition van 1851. De luisterrijke eerste wereldtentoonstelling met als apotheose de bouw van het Crystal Palace (later afgebrand) had als bijkomstig gevolg dat hij eindelijk als buitenstaander breed werd geaccepteerd.

Ontroostbare weduwe

En die steun in de rug kon het koningshuis gebruiken, want vele vorstenhuizen in Europa hadden de revoluties in 1848 niet overleefd en ook het koninklijk echtpaar had met grote vreze gevreesd. Voor Victoria was de dood van Albert, die altijd al met een zwakke gezondheid had gekampt, rampzalig. Niet alleen had zij hem aanbeden en werd zij 'een ontroostbare weduwe' (de rest van haar leven bleef ze rouwkleren dragen), haar regeertaken moest ze weer helemaal alleen uitoefenen. En dat viel niet mee, want vrijwel meteen moest ze aan de slag. Nog geen maand na zijn dood werd ze met een mijnramp geconfronteerd, waarbij honderden slachtoffers vielen, onder wie jonge kinderen. Ook de moord op Abraham Lincoln in 1865 en de dood van haar lievelingssoom, koning Leopold I van België, lieten haar niet onberoerd. Al die sterfgevallen dompelden haar nog verder in een 'langdurig en opzichtig' verdriet, dat op een gegeven moment zelfs pathologisch leek. En dan was er nog de verhitte toestand op het Europese continent met het streven van Bismarck alle Duitse staten onder Pruisische heerschappij te brengen. Drie van haar schoonzoons en indirect haar dochters waren betrokken bij de oorlogvoering, wat haar grote zorgen baarde. Het zou nog tien jaar duren tot het tij van depressies weer keerde.

Potige Schot

Een 'potige' Schot uit de Hooglanden, ene John Brown, die in een van haar buitenverblijven op de loonlijst stond, was speciaal voor haar als een manusje van alles naar haar paleis in Engeland gehaald. Gedurende de achttien jaar die volgden, ging zij het

meest vertrouwelijk met hem om. Over de relatie met haar acht jaar jongere knecht is veel gespeculeerd. Hoe intiem die is geweest valt niet te achterhalen, omdat in de dagboeken vrijwel alle vermeldingen over hem zijn weggehaald. Niet iedereen binnen de koninklijke familie was blijkbaar even gelukkig met 'de hengst van de koningin', zoals boze tongen hem noemden. Maar dat deze zeer familiair en innig was, is zeker. 'Hé, mens kun je niet even je hoofd stilhouden!' kon hij bijvoorbeeld zeggen als hij iets moest vastspelden. Terwijl velen zich mateloos ergerden aan zijn onbehouwen, fysieke gedrag, kon Victoria er gevoeglijk om lachen. Na zijn plotselinge dood was zij opnieuw radeloos en 'volkomen verpletterd'. 'Hij had het beste, trouwste hart dat er ooit geklopt heeft,' schreef ze in een brief. Op de dag dat Victoria op tweeëntachtigjarige leeftijd stierf en de dagen daarna was heel Engeland in diepe rouw. De koningin, die de laatste twintig jaar van haar leven ziekelijk en half invalide was geweest en op het laatst bijna blind, was nooit met werken gestopt. Drieënzestig jaar, zeven maand en twee dagen had ze geregeerd over Groot-Brittannië, dat bijna de halve wereldbol omvatte.

Onverzettelijk

Victoria, koningin (900 bladzijden dik, inclusief noten, bibliografie en register) boeit vanaf de eerste bladzijde. Helder en treffend schrijft de Australische historica Julia Baird over de belangrijkste episodes in het leven van de vorstin: haar geboorte, de dood van haar vader, de kroning ('een droom uit Duizenden-een-nacht'), haar huwelijksdag, de geboorte van haar kinderen, het overlijden van haar man, haar gouden en diamanten jubileumviering, haar sterfbed. Alle hoogte- en dieptepunten komen voorbij. Ook een aantal opvallende triviale voorvallen heeft de auteur kleurrijk opgetekend. Zo is er negen keer een aanslag op haar gepleegd. De eerste keer door iemand 'met vage revolutionaire ideeën' die, toen ze in Hyde Park reed, twee keer een kogel op haar afvuurde. (Ze dacht dat er op vogels werd geschoten en dook daarom niet meteen weg!) Verder bevat de biografie tal van onderwerpen die in het Victoriëans tijdperk actueel waren: de afschaffing van de gehate graanwetten, het ongezonde leefklimaat in Londen, de armenwet, de voedselprijzen, de lonen, het kiesrecht, de vrouwenemancipatie enz. enz. Ook alle oorlogen die Engeland voerde of waar het zich in mengde krijgen haar aandacht: de Krimoorlog, de koloniale oorlogen in Azië en Afrika en de Opiumoorlogen, waarbij miljoenen Chinezen omkwamen. In eerste instantie probeerde Victoria meestal een oorlogvoering te voorkomen, maar als het Engelse belang in het geding was, dan toonde ze een mentaliteit van onverzettelijkheid. Voorts passeren tal van belangrijke tijdgenoten de revue: Florence Nightingale bijvoorbeeld, de roemrijkste, met wie ze een vriendschappelijke relatie onderhield.

Ook voor Charles Dickens, die andere beroemdheid uit haar tijd, had ze grote bewondering, wat niet omgekeerd het geval was. Hij kon moeilijk verkroppen dat zij meer bekendheid genoot dan hij.

Openhartige fragmenten

Last but not least noem ik de portrettering van de premiers die Victoria in haar regeerperiode heeft ontvangen. Opvallend was dat zij na de dood van Albert opnieuw een warme relatie met een van hen aanknoopte: graaf Benjamin Disraeli, een *Tory*, want inmiddels was zij van politieke kleur veranderd. Even curieus is dat ze absoluut geen waardering kon opbrengen voor de 'Grand Old Man van de Britse politiek', Sir William Gladstone. Hij was in haar ogen 'een stijve hark', die haar altijd aansprak 'alsof ik in een openbare ruimte ben'. Gelardeerd met zeer persoonlijke en openhartige fragmenten uit de correspondentie en de notitieboekjes van de koningin (Julia Baird mocht deze na lang soebatten bij hoge uitzondering inzien en er exclusief uit citeren), is *Victoria, koningin* een lust om te lezen. Misschien dat ze soms te veel in de huid van haar personages kruipt, maar dat verhoogt wat mij betreft het leesplezier. En zeker voor docenten geschiedenis bevat de biografie een schat aan informatie! ■

Victoria, koningin. Een intieme biografie van de vrouw die een wereldrijk regeerde. *Julia Baird* (Nieuw Amsterdam, Amsterdam 2017), 900 blz., € 39,99